

ДЕМОГРАФСКА ПРОМЯНА И ДОХОДИ ОТ ТРУД

Диана Съботинова

DEMOGRAPHIC CHANGE AND THE LABOUR SHARE OF INCOME

Diana Sabotinova

Анотация: Делът на доходите от труд трайно намалява от 80-те години на XX век в повечето страни от ОИСР. Причините за този спад се търсят в технологичната промяна, водеща до намаляването на фактора труд в производството; глобализацията на търговията и капиталовите потоци; влиянието на финансовите кризи върху доходите от труд и капитал. Негативната връзка между глобализацията на търговията и намаляването на дела на доходите от труд (отразяваща ефектите от теоремата на Столпер-Самуелсън за промяната в относителните цени на факторите на производството) се свързва най-вече с предизвиканите от демографските промени движения на международните капиталови потоци (като демографското влияние е по-силно в отворените икономики).

Ключови думи: демографска промяна, дял на доходите от труд в БВП

Abstract: The labour share of income steadily declines since the 1980s in most of the OECD countries. There has been extensive research on which factors have driven these developments: technological progress that was followed by a decrease of the labour input in the production process; globalisation of trade and capital flows; the impact of financial crises on labour and capital income. The negative relation between the globalisation of trade and the decreasing share of income (reflecting the effects of the Stolper-Samuelson theorem describing a relation between the relative prices of output and relative factor rewards – real wages and real returns on capital) is due to induced by demographic changes movements of international capital flows (the demographic impact is stronger in the open economies).

Key words: demographic change, labour share of income

Дял на дохода от труд

Икономистите отдавна изследват дела на дохода от труд в националния доход като груб индикатор на разпределението на доходите. Още от времето на Адам Смит икономистите се интересуват от дела на дохода на всеки от производствените фактори. Според Смит националният продукт може просто да бъде разделен на доход, получен от собствениците на земя, труд и капитал.

Делът на дохода от труд като част от националния доход е разглеждан като особено чувствителен въпрос – тясно свързан с предполагаемата борба на труда срещу капитала. Саймън Кузнец пише за значителните политически и социални конфликти, които са съсредоточени върху относителните дялове на тези производствени фактори. Поради значимостта на този въпрос, а и поради факта, че факторните дялове могат да бъдат изчислени от микро данни, литературата върху факторните дялове служи като основа за възникване на системата на националните сметки.

През 50-те години на XX век се очертава ясна емпирична регулярност – дялът на труда като част от националния доход на развитите страни се запазва относително постоянен за дълъг период от време (на около две трети от националния доход). Скромното нарастване на дела на доходите от труд става за сметка на спад в предприемаческия доход.

Националният доход може да бъде разпределен между икономическите субекти според различни критерии. Разпределението на дохода според дела на фактора – наречено функционално разпределение на дохода – акцентира върху дохода от два производствени фактора – труд и капитал (вкл. земя и природни ресурси) и сравнява техния дял в общия национален доход. Дялът на дохода от труд се смята за традиционна мярка на дохода от производствения фактор труд. Показва компенсацията на заетите като процент от нетния национален доход по факторни разходи.

Технологична промяна и дял на дохода от труд

Дялът на дохода от труд в дълъг период зависи от интензивността на използване на фактора труд в процеса на производството. Технологичният прогрес променя относителното използване на фактора във времето и това се отразява върху разпределението на доходите. Глобализацията засилва технологичната промяна и нейното влияние върху дела на доходите от труд. Технологичният прогрес може да бъде разглеждан като иновационен процес. Нарастването на материалното благосъстояние става като със същото количество вложения (производствени фактори) се произвежда по-голямо количество продукт (производство). На практика технологичната промяна се свързва с нарастващ брой работни места.¹⁰

Във връзка с ефектите на разпределението трудоспестяващият технологичен прогрес играе водеща роля. Този тип технически напредък върви заедно с нарастване на съотношението между капитала и труда. В същото време нискоквалифицираният труд отчасти бива заместен от капитала. В резултат на това трудът губи своята значимост като производствен фактор в сравнение с капитала.

Според Джон Хикс¹¹ при трудоспестяващия технологичен прогрес съотношението между цената на труда и цената на капитала (w/r) и съотношението между труда и капитала (K/L) са от решаващо значение. Трудоспестяващият технологичен напредък е представен чрез нарастване на съотношението между капитала и труда. Хикс смята, че съотношението на пределната производителност на труда и капитала и следователно съотношението между факторните цени (w/r) е постоянно. От уравнение (1) следва, че трудоспестяващата технологична промяна, която е съпроводена от нарастващо съотношение между капитала и труда и постоянно съотношение между цените на производствените фактори, ще доведе до нарастващо съотношение между доходите от капитал и труд. Следователно в резултат на това намалява дялът на дохода от труда и нараства дялът на дохода от капитала.

$$(1) \quad (Rn/Wn) = (r*K)/(w*L) = (K/L)/(w/r)$$

¹⁰ Например от 1970 до 1991 г. в Западна Германия работните места нарастват с 4.7 милиона или с почти 18%. В Германия през 2008 г. броят на участниците на пазара на труда превишава равнището след обединението на Германия през 1991 г. с 1.7 милиона души. В сравнение със заетостта през 1995 г. броят на работните места е нераснал с 2.9 милиона. Нарастването на броя на заетите е съпроводено с нарастване на броя на безработните.

¹¹ Hicks, J. (1932) *The Theory of Wages*, London

В съответствие с тази теоретична рамка трудоспестяващата технологична промяна в комбинация с постоянно съотношение на факторните цени води до спад в дела на труда и последващо влошаване на доходите от фактора труд. Нищо не може да се твърди относно дохода от фактора труд в абсолютно изражение. Не е нужно също така това да доведе до безработица. Според неокласическата теория не съществува безработица в резултат на промяна в технологията, тъй като гъвкавите факторни цени уравновесяват търсенето и предлагането на труд. Нарастващо съотношение между капитала и труда се свързва с пълна заетост, когато технологичната промяна се разглежда като начин за увеличаване на производството посредством използване на всички производствени фактори.

Либерализация на капитала и дял на дохода от труд

Една от най-значимите промени в международната икономика през последните три десетилетия е нарастващата значимост на международните капиталови потоци между страните. Вниманието на икономистите е фокусирано най-вече върху последиците за растежа, ефекта върху макроикономическата стабилност, финансовите кризи. Съвсем отскоро изследователите обръщат поглед към отражението на движението на капиталовите потоци върху разпределението на доходите и бедността. Разглеждат се ефектите от отвореността на икономиката върху промяната на дела на производствените фактори. Доказва се негативният ефект на отвореността на икономиката върху дела на дохода от труд; либералният финансов режим води до влошаване на положението на собствениците на производствения фактор труд.

Таблица 1: Предполагаеми ефекти от либерализацията на капитала върху разпределението на доходите според различните икономически теории

Теории	Мейнстрийм	Структуралистка	Марксистка	Пост-Кейнсианска
Разпределение на доходите	Не е сред основните теми, но в развиващите се страни се очаква разпределението на доходите да се подобри в резултат на включването на повече труд в икономиката и по-високата факторна интензивност на труда. Очаква се ефектът от върху растежа да бъде положителен.	Спад както на дохода от труд, така и на дохода от капитал в резултат на нарастващото въвличане на икономиката в глобалната система. Негативни ефекти върху малките и средни предприятия, позитивни ефекти върху големите фирми. По-голяма податливост към финансови кризи, които водят до намаляване на дохода от труд.	Разпределение то между труда и капитала се влошава в резултат на дерегулацията на капиталовите пазари. Неясни ефекти върху цялостните процеси на разпределение.	По-голяма податливост на финансови кризи, която е в по-голям ущърб на труда. Негативни ефекти върху малките и средни предприятия, позитивни ефекти върху големите фирми.

Източник: Lee, K., Jayadev, A. Capital Account Liberalization, Growth and the Labor Share of Income: Reviewing and Extending the Cross-country Evidence.
http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/chapter_2.pdf

Икономическите ефекти от либерализацията на капиталовите потоци са в центъра на ожесточен дебат за повече от десетилетие. Стандартните теории твърдят, че либерализацията води до икономически растеж като повишава инвестициите и икономическата ефективност, докато намалява волатилността. Има значителни доказателства, включително катастрофални финансови кризи през този период, които ни карат да се сме скептични относно това твърдение. Няма доказателства за ползата от либерализацията за икономическия растеж. Затова пък има ясни доказателства за ефекта на либерализацията върху промяната в дела на дохода от производствените фактори. Либерализацията се свързва с намаляване на дела от дохода, който отива при производствения фактор труд. Това заключение дава право да се твърди, че либерализацията може да доведе до спад на влиянието, което имат собствениците на фактора труд.

Роля на демографската промяна за спада на дохода от труд

След като нараства значително през 60-те и 70-те години на XX век, делът на доходите от труд започва трайно да намалява в повечето страни от ОИСР. Едва в няколко от страните делът на доходите от труд се запазва относително стабилен. Повечето изследвания потвърждават виждането, че институционалните реформи и високите темпове на растеж на реалната работна заплата и намаляването на производителността (в резултат на шокове в предлагането) водят до нарастване на дела на доходите от труд през 60-те и 70-те години на XX век.¹² Последвалото нарастване на печалбата (дела от дохода от капитал) през 80-те години на XX век се разглежда от много автори като резултат от реакцията на фирмите, които успяват да увеличат печалбите чрез намаляване търсенето на труд и въвеждането на по-капиталоинтензивни производствени техники.¹³

В някои страни делът на доходите от труд продължава да спада от 80-те години на XX век (като тези страни се връщат на първоначалните си равнища от 60-те години на XX век). Тъй като страните, в които делът на доходите от труд намалява, са главно страни от континентална Европа, естествено е отговорът да бъде търсен първоначално в институциите на пазара на труда. Корелациите между ръста на реалната работна заплата и промените в дела на доходите от труд, обаче, се оказват незначителни.¹⁴ Други потенциални детерминанти, анализирани в литературата, включват технологичната промяна, водеща до намаляване на фактора труд в производството,¹⁵ глобализацията на търговията и капиталовите потоци¹⁶ и финансовите кризи.¹⁷

¹² Bertoli, S., F. Farina. (2007) The Functional Distribution of Income: A Review of the Theoretical Literature and of the Empirical Evidence around its Recent Pattern in European Countries, DEPFID working papers 5.

http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/N/event/Conferences/conf_nd/2008-11-20-Third-Workshop-MacroeconomicsandBusinessCycle/work-makro3-vosen-s.pdf

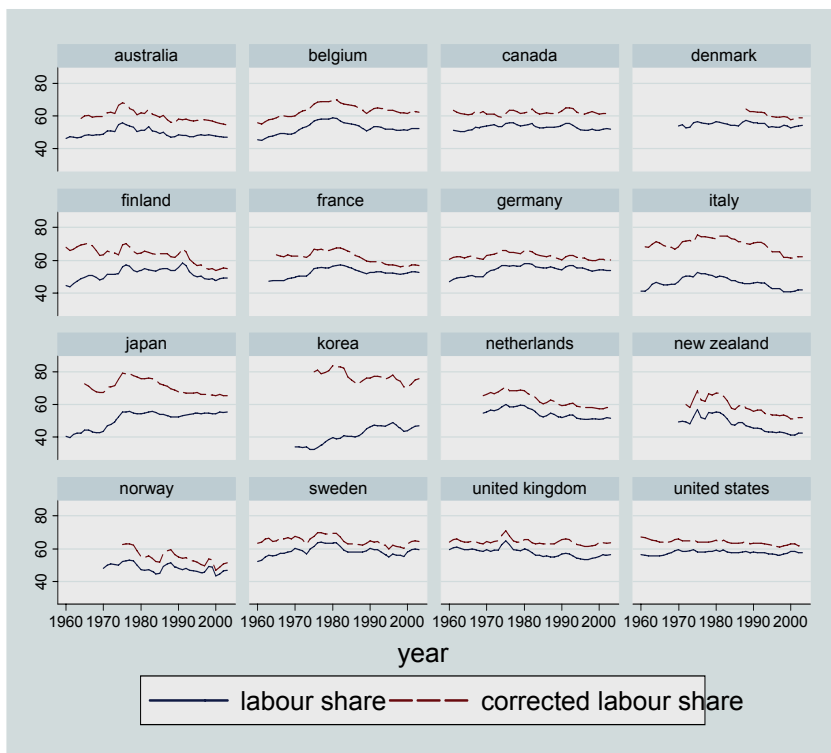
¹³ Blanchard, O. J. (1997) The Medium Run. Brookings Papers on Economic Activity 2. <http://s3.amazonaws.com/files.posteous.com>

¹⁴ Bentolila, S, G. Saint-Paul. (2003) Explaining Movements in the Labor Share. Contributions to Macroeconomics 3(1). <http://gesd.free.fr/stpaulb3.pdf>

¹⁵ Guscina, A. (2006) Effects of Globalisation on Labour's Share in National Income. IMF Working Paper 06/294, The International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06294.pdf>

¹⁶ Jayadev, A. (2007) Capital Account Openness and the Labour Share of Income. Cambridge Journal of Economics 31. <http://gesd.free.fr/jayadev.pdf>

Фигура 1: Дял на доходи от труд (в % от БВП)

Източник: Daniele, C., García Peñalosa, C. (2005) Labour Market Institutions and the Personal Distribution of Income in the OECD. <http://ftp.iza.org/dp1681.pdf>

Демографската промяна е разгледана като потенциално обяснение за разликите в дела на дохода от труд между различните страни от ОИСР в изследването на Шмит и Возен.¹⁸ Авторите се опитват да намерят връзка между различията в демографското развитие на страните и разликите в дела на дохода от труд, както и да разберат как демографията променя дела на дохода от труд. Изследвано е демографското влияние върху дела на дохода от труд в 18 страни от ОИСР за периода от 1960 до 2008 г.

¹⁷ Diwan, I. (2001) Debt as Sweat: Labor, financial crises, and the globalization of capital. The World Bank. <http://info.worldbank.org/etools/docs/voddocs/150/332/diwan.pdf>

¹⁸ Schmidt, T., S. Vosen. (2010) Demographic Change and Labour Share of Income. Ruhr Economic Papers #165. http://repec.rwi-essen.de/files/REP_10_165.pdf

Резултатите показват, че негативната връзка между глобализацията на търговията и дела на дохода от труд, може да не се дължи единствено на ефектите от теоремата на Столпер-Самуелсън за относителните цени на факторите на производството или високата еластичност на търсенето на труд, а на предизвиканите от демографските промени международни капиталови потоци.¹⁹ Оказва се, че демографското влияние е по-силно в отворените икономики.

Демографската промяна води също така до промени в спестяванията на домакинствата и инвестиционното поведение. Предвиждайки по-дълъг период на годините в пенсия или по-ниски разходопокривни публични пенсии в резултат на по-високите коефициенти на възрастова зависимост, домакинствата увеличават нормата си на спестяване. В резултат на това расте предлагането на капитал вътре в страните и лихвените проценти намаляват. Домакинствата се приспособяват към очакваните загуби от възвращаемостта на капитала, като инвестират растящ дял от своите спестявания в страни, които са по-слабо засегнати от застаряване на населението и могат да осигурят по-високи лихви. По-високите нетни доходи от чуждестранни активи намаляват дела на дохода от труд в страната. Спадът в дела на дохода от труд в застаряващите страни – често разглеждан като проблем, свързан с разпределението – може да се дължи на предвидливо пестеливото поведение на домакинствата.

Изводът на авторите е, че страна със застаряващо население може да запази стабилен дела на дохода от труд, ако пенсионната възраст в страната се повиши в съответствие с нарастващата продължителност на живота.

Нарастването на икономическото неравенство не води до икономически растеж, заплашва развитието на модерните общества и демокрацията. Слабата средна класа създава вътрешни конфликти и невъзможност да се решат проблеми с разпределението на ресурсите и доходите по нормален начин. Целта на икономиката е постигане на благосъстояние – целта не е да бъдат увеличени приходите и печалбите на корпорациите, а да бъдат защитени доходите на средната класа. Икономическото неравенство в развитите държави сега е по-голямо от всякога. „Ако богатата бяха сравнително равно разпределени между богати и бедни, щеше да има по-голямо чувство за общност, за доверие. Нямахме да има определени части от общността, които да имат по-високопоставен достъп до политическата система и да го използват за собствените си интереси.“²⁰

Литература:

1. Фукуяма, Ф. Слабата средна класа и отчуждението на елитите заплашват демократичния модел.
http://www.dnevnik.bg/analizi/2012/02/04/1758584_fransis_fukuiama_slabata_sredna_klasa_i_otchujdenieto/
2. Agraia, A., Pérez E., Pichelmann, K. (2009) Understanding Labour Income Share Dynamics in Europe. Economic Papers 379.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15147_en.pdf

¹⁹ Rodrik, D. (1997) Has Globalisation Gone Too Far? Institute for International Economics, Washington D.C. <http://www.olivialau.org/ir/archive/rod1.pdf>

²⁰ Фукуяма, Ф. Слабата средна класа и отчуждението на елитите заплашват демократичния модел.

http://www.dnevnik.bg/analizi/2012/02/04/1758584_fransis_fukuiama_slabata_sredna_klasa_i_otchujdenieto/

3. Bentolila, S, G. Saint-Paul. (2003) Explaining Movements in the Labor Share. Contributions to Macroeconomics 3(1). <http://gesd.free.fr/stpaulb3.pdf>
4. Bertoli, S., F. Farina. (2007) The Functional Distribution of Income: A Review of the Theoretical Literature and of the Empirical Evidence around its Recent Pattern in European Countries, DEPFID working papers 5. http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/N/event/Conferences/conf_nd/2008-11-20-Third-Workshop-MacroeconomicsandBusinessCycle/work-makro3-vosen-s.pdf
5. Blanchard, O. J. (1997) The Medium Run. Brookings Papers on Economic Activity 2. <http://s3.amazonaws.com/files.posterous.com>
6. Daniele, C., García Peñalosa, C. (2005) Labour Market Institutions and the Personal Distribution of Income in the OECD. <http://ftp.iza.org/dp1681.pdf>
7. Diwan, I. (2001) Debt as Sweat: Labor, Financial Crises, and the Globalization of Capital. The World Bank. <http://info.worldbank.org/etools/docs/voddocs/150/332/diwan.pdf>
8. Guscina, A. (2006) Effects of Globalisation on Labour's Share in National Income. IMF Working Paper 06/294. The International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06294.pdf>
9. Hicks, J. (1932) The Theory of Wages, London
10. Jayadev, A. (2007) Capital Account Openness and the Labour Share of Income. Cambridge Journal of Economics 31. <http://gesd.free.fr/jayadev.pdf>
11. Rodrigues, F., A. Jaysdev. (2010) The Declining Labour Share of Income. Research Paper 36. http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/papers/HDRP_2010_36.pdf
12. Rodrik, D. (1997) Has Globalisation Gone Too Far? Institute for International Economics, Washington D.C. <http://www.olivialau.org/ir/archive/rod1.pdf>
13. Schmidt, T., Vosen, S. (2010) Demographic Change and the Labour Share of Income. Ruhr Economic Papers 165. http://repec.rwi-essen.de/files/REP_10_165.pdf